

## APIE KRIKŠČIONIŠKĄJĄ EKONOMIKĄ\*

Katalikiškoji „Aidų“ leidykla išleido rinktinę, skirta krikščioniškajai pažiūrai į ekonomikos ir verslo dėsnius, raidą bei ekonominę politiką. Rinktinėje — kardinolo Josepho Hoffnerio, ekonomikos teoretikų Peterio H. Werhahno, Antono Rauscherio bei Karlo H. Peschkes tekstai. Jie gerai žinomi politikams, save laikantiems krikščioniškosios demokratijos apologetais.

Krikščionys demokratai, bene pirmieji po liberalų, gavo knygą, kuri turėtų padėti propaguoti jų ideologiją. Iki šiol Lietuvoje gyvenę šimtmetį švenčiančios enciklikos *Rerum novarum* idėjomis, dabar jie jau turės ir moderniąją krikščioniškosios ekonomikos teoriją.

Apie tai, kiek brandi yra pilietinė visuomenė Lietuvoje, sprendžiama pagal daugelį parametrų. Vienas iš jų — supratimas, kas dera, o kas ne vienai ar kitai politinei jėgai. Ne paslaptis, kad ekonomikos dalykai siejami daugiausiai su liberalų ar socialdemokratų kompetencija, o socialiniai ir moraliniai reikalai paliekami vadinamosioms moraliosioms partijoms. Minėtame leidinyje mėginama įteigti, jog krikščioniškoji socialinė doktrina ne tik turėtų būti, bet ir yra svarbi visoms gyvenimo sferoms, jokių būdu neišskiriant ekonomikos.

Taigi, Lietuvoje jau garsiai pasakoma tai, ko politikai, besivadiną krikščioniškais vardais, iki šiol drovėjosi: Bažnyčia niekados ir nebandė išsiginti — rinka yra žmogaus laisvos valios padarinys, ji gerbtina ir puoselėtina kaip vertybė. Problemos kyla ne tiek iš rinkos prigimtios, kiek iš natūralios prigimties, tokių kaip monopolijos, atskirų visuomenės grupių skurdas ir panašiai, laužymų.

Vienas iš rinkinio autorių — kardinolas Josephas Hoffneris<sup>1</sup> — daro puikią paslaugą nebrandžiai mūsų politikai, padėdamas suderinti krikščioniškas viltis su rinkos ekonomika. Jis išvardija net dvylika išankstinių sąlygų tam, kad rinkos realybė netaptų nesantaikos ir išnaudojimo realybe — reiškiniu, kurį savo interesams gerai sugeba panaudoti kairieji politikai. Net tiems, kurie nesiryš skaityti čia recenzuojamos knygos, pravartu jas žinoti:

- rinka turi siekti ekonomikos, t.y. gerovės visiems, tikslų,
- rinkos ekonomika neturi virsti vartotojiškumu,
- vien rinkos mechanizmas nepajėgia reguliuoti pamatinių eko-

\* Veikli krikščionybė versle ir ekonomikoje: *Ordo socialis rinktinė* / Vertė L. Anilionytė ir R. Drazdausienė. — Vilnius: Aidai, 1996.

nomikos tikslų,

- reikia užkirsti kelią monopolijų išsigalėjimui,
- reikia nepamiršti, kad ekonomika tarnauja žmogui, o ne atvirkščiai, t.y. reikia turėti virš ekonomikos esančią vertybių sistemą,
- šalinti prieštaravimus tarp darbo ir kapitalo, t.y. siekti jų interesų bendrumo,
- mokslo ir technikos progresas turi padėti puoselėti pamatines vertybes,

- įmonių valdymo struktūra turi remtis asmenine atsakomybe,
- pasaulinė rinka ir ekonomikos globalizacija suponuoja ir globalinę atsakomybę,

- darbdaviai turi rūpintis darbo vietų išsaugojimu ir kūrimu,
- industrializacija ir urbanizacija neturi prieštarauti ekologijai,
- valstybė privalo sukurti perskirtymo sistemą, kuri garantuotų, kad rinkos ekonomika galiausiai taptų socialiai orientuota.

Kardinolas J. Hoffneris būdingu jam stiliumi vos ne kiekvieną teiginį grindžia krikščioniškojo socialinio mokslo klasikų ar net Šventojo Rašto citatomis, ir tai neleidžia abejoti jo idėjų katalikiškumu.

Anot kardinolo J. Hoffnerio, siūlomas modelis nėra utopija. Po Antrojo pasaulinio karo Vakariniėje Vokietijos dalyje, taip pat kai kuriose kitose Vakarų valstybėse jį iš esmės pavyko įgyvendinti. Būna, kad pridurti, kad visą Europos Sąjungą ne vienas laiko krikščionių demokratų sukurtos socialiai orientuotos rinkos ekonomikos pavyzdžiu.

Ne paslaptis, kad krikščioniškoji ekonomikos samprata nepraleidžia progos oponuoti liberalizmui. Parodoma, kad liberalizmas grynuoju pavidalu, siūlydamas ekonomikoje „natūralią atranką“, galiausiai laisvės vietoje sukuria monopolijų diktatą. Dar daugiau vietos autorius skiria socializmui. J. Hoffneris įvardija socialistų judėjimo sroves, charakterizuodamas kiekvieną iš jų istoriniu aspektu ir prisimindamas krikščioniškosios ekonominės minties klasiką. Daugeliui mūsų visai neįprastu rakursu parodomi ekonomikos mąstytojai ir praktikai, marksizmo paženklininti utopistų etiketėmis. Įdomu ir tai, kad, aptariant centralizuotai valdomas ekonomikas, prisimenamas ne vien komunistų kurtas socializmas bet ir... inkų imperija iš ikikolumbinių laikų.

Tačiau pirmojoje Hoffnerio teksto dalyje nestinga ir per daug įkyraus noro įrodyti, kad krikščioniškoji doktrina ekonomikoje tai vienoje, tai kitoje srityje tikrai pralenkė marksizmą. Toks įrodinėjimas, deja, savotiškai pastarąjį vėl aktualizuoja. Kita vertus, marksiz-

mo menkinti negalima, nes vis dėlto krikščioniškasis socialinis mokymas apie rinkos ekonomiką buvo alternatyva marksizmui. Yra užuominų apie galimą eurokomunizmo pavojų, tačiau tai jau, atrodo, nebeaktualu — eurokomunizmas, rodėsis perspektyvus prieš pusantro dešimtmečio, savo pozicijas jau visiškai prarado.

Peteris H. Wehahnas, savąjį esė *Verslininko ekonominė funkcija ir socialinė atsakomybė* pradeda svarstymu apie verslininko darbo esmę, prieidamas prie išvados, kad verslininko profesija tėra savotiškas išteklių perskirstymas. Tiesa, autoriui, besistengiančiam išsiaiškinti, kuo ypatingas yra krikščioniškų pažiūrų verslininkas, iškyla verslininko apibrėžimo problemų, ir iki galo į šį klausimą taip ir neatsakoma.

Mūsų skaitytojui turėtų būti įdomi istorinė pažiūros į verslininką apžvalga. Istorijoje netrūksta pavyzdžių, kai į verslo atstovus žiūrima kaip į negatyviais bruožais charakterizuojamą visuomenės dalį. Nemeilės verslininkams galima rasti Aristotelio raštuose, o vienas didžiausių Katalikų Bažnyčios autoritetų — Tomas Akvinietis — teigia, jog profesionaliems prekybams (suprask, verslininkams) būdingas moralinis netobulumas.

Tačiau P. H. Wehahnas randa ir kitą medalio pusę — parodo, jog Bažnyčia smerkė ne verslą, o veikiau jo iškreiptas formas — visų pirma siekį asmeniškai pasipelnyti iš jau minėtų neasmeninių resursų. Skaitytojas, nesusijęs gyvenime su verslu, gali konstatuoti, kad nuo Aristotelio laikų iki XX amžiaus pabaigos mąstysena nepasikeitė — atrodo, kad bankininkas, praleisdamas pro savo rankas gausybę pinigų, jau savaime yra turtingas, ar prekybininkas, pirksdamas tūkstančius vienetų kokios nors prekės, tampa jos savininku. Verslui turtas tėra priemonė, tačiau jis dabar (ir ne pirmą kartą istorijoje) daugelio vis dar suvokiamas kaip tikslas. Čia prisimenama ir *Rerum novarum*, tapusi pamatine knyga krikščionių demokratų ideologijai. P. H. Wehahnas savo svarstymuose galiausiai prieina prie tų pačių išvadų, kaip ir kardinolas J. Hoffneris — socialinė rinkos ekonomika yra modelis, artimas krikščioniškajai ekonomikos sampratai: žmogus visada svarbesnis už kapitalą, visuomenė ir jos nariai yra susiję abipusiais ryšiais, ir vieni už kitus atsakingi. Visuomenei būdingas subsidiarumas, t.y. individui (ar pavaldžiai grupei) teikiama pirmenybė valdančios grupės atžvilgiu, o galiausiai — bendras labas, kuris suprantamas kaip valstybės pareiga laiduoti kasdienį teisingumą kaip sąžiningus individų tarpusavio santykius. Visa tai — ne kas kita, kaip šiuolaikinės krikščioniškosios demokratijos pamatiniai principai.

Kita autorių dominanti tema — ekonomikos valdymas. Save vadinantieji socialistais tvirtina, kad galima „centralizuotai valdoma ekonomika“ (Walteris Euckenas), tačiau P. H. Wehahnas pateikia alternatyvą, pasak kurios, tikrasis ekonomikos valdovas yra rinkos kaina — balansas tarp paklausos ir pasiūlos. Valstybė teturi duoti institucinį pagrindą — įstatymus.

Antonas Rauscheris, jau savojo teksto pavadinime teigdamas „*Privati nuosavybė tarnauja dirbančiajam*“, komentuoja Bažnyčios ir ekonomikos dialogą. Iš jo neseka nieko išskirtinai naujo, nebent tai, kad autorius perkelia dėmesį nuo ekonomikos mokslo mąstytojų į Bažnyčios sprendimus. Tačiau A. Rauscherio tekstas yra itin naudingas tiems, kurie mėgsta remtis veikiau Bažnyčios, o ne ekonomikos autoritetais, juolab, kad skaitymas palyginus lengvas, o teksto struktūra paprasta.

Karlas H. Peschkė SVD, tęsdamas svarstymus apie socialinę ekonomiką pagal krikščionių tikėjimą, parodo, kaip reikia rašyti katalikiškus tekstus, nepiktnaudžiaujant Dievo vardu, kas pastaraisiais metais mūsų visuomenėje jau tapo nemaža nuodėme, ypač pritrūkus „žemiškų“ argumentų. Dievo vardą jau spėta padaryti baidykle viems, kiek kitaip mąstantiems.

Įdomus dar vienas knygos skyrius — *Bažnyčios ir ekonomikos dialogas*. Retai kada simpoziumo tekstai gali tapti vertinga vadovėlio dalimi, o šiuokart jis tokia tampa. Tai komplimentas visų pirma pačiam simpoziumui, tapusiam kai kuriais aspektais naujo Bažnyčios požiūrio pradžia.

Tekstų parinkimo pranašumai ir trūkumai — tai originalo sudarytojų laimėjimai ir nesėkmės<sup>2</sup>. Mūsų skaitytojui, turėjusiam nedaug progų susipažinti su nemarksistiniais ar ne itin griežtai marksizmo kritikuotais autoriais, būtų pravartu rasti kokį nors įvadinį straipsnelį, pateikiantį autorių biografines apybraižas ar tam tikrą krikščioniškosios ekonominės minties direktoriją. Galima tikėtis, kad tokių leidinių tikrai atsiras.

Pabaigai norėtusi dar kartą pabrėžti šio ir kitų panašių leidinių naudą. Jis ne vien praplečia horizontą ar papildo mūsų žinias. „Aidų“ užmojis darbuotis krikščioniškosios politikos linkme yra labai reikalingas. Jis demonstruoja politinę brandą ir siekia peržengti partikuliaries ribas.

*PASTABOS IR NUORODOS*

<sup>1</sup> Hoffner J. *Ekonomikos sistemos ir ekonomikos etika*.

<sup>2</sup> Originalą sudarė *Vereinigung zur Forderung der christlichen Sozialwissenschaften e.V.* bei Tarptautinė Kolpingo draugija.